

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNĒRĪBA

DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

ĒNU EKONOMIKA LATVIJAS BŪVNIECĪBAS NOZARĒ 2015 – 2018

Dr. Arnis Sauka
arnis.sauka@sseriga.edu

Situācijas raksturojums

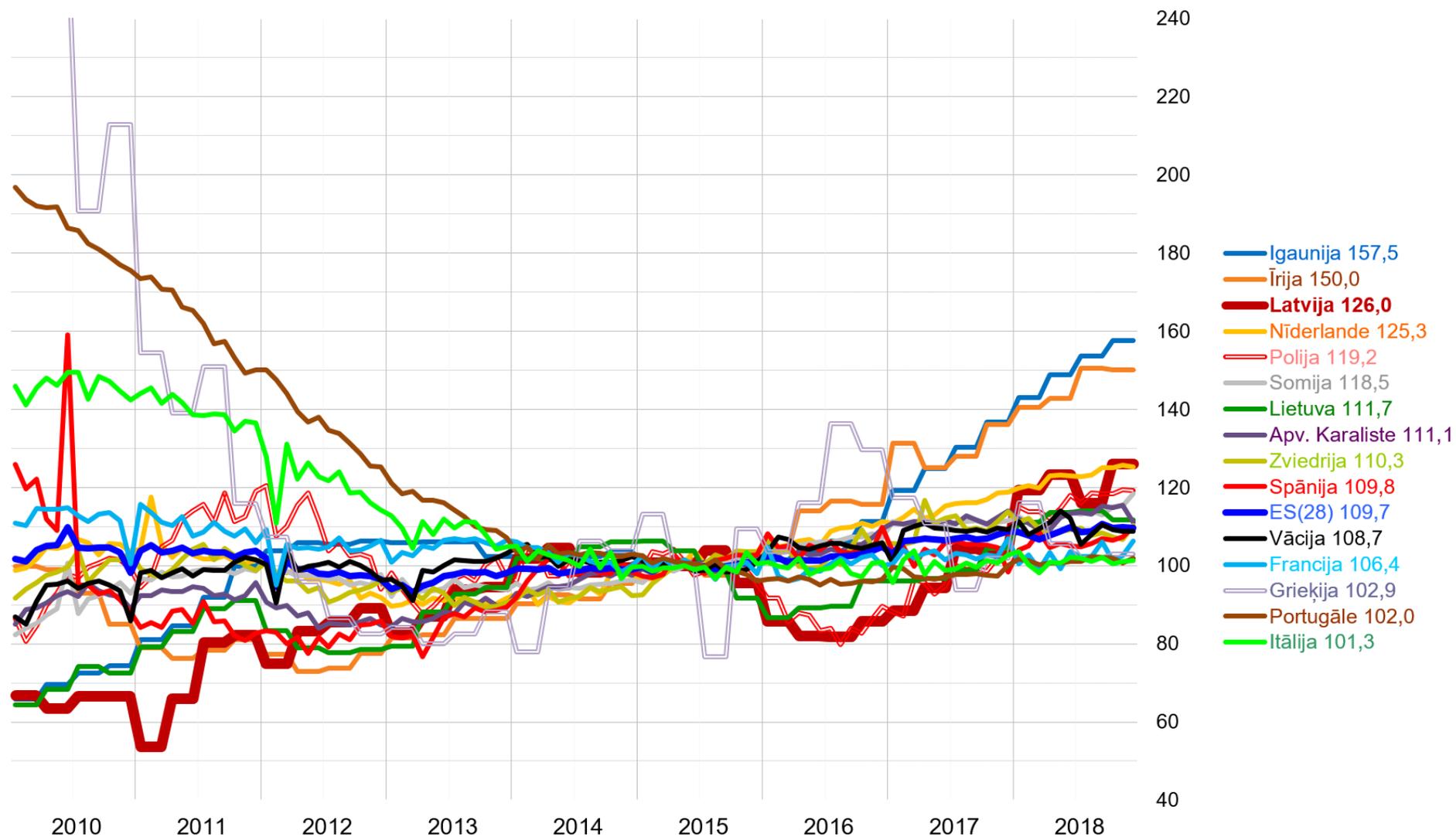
LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

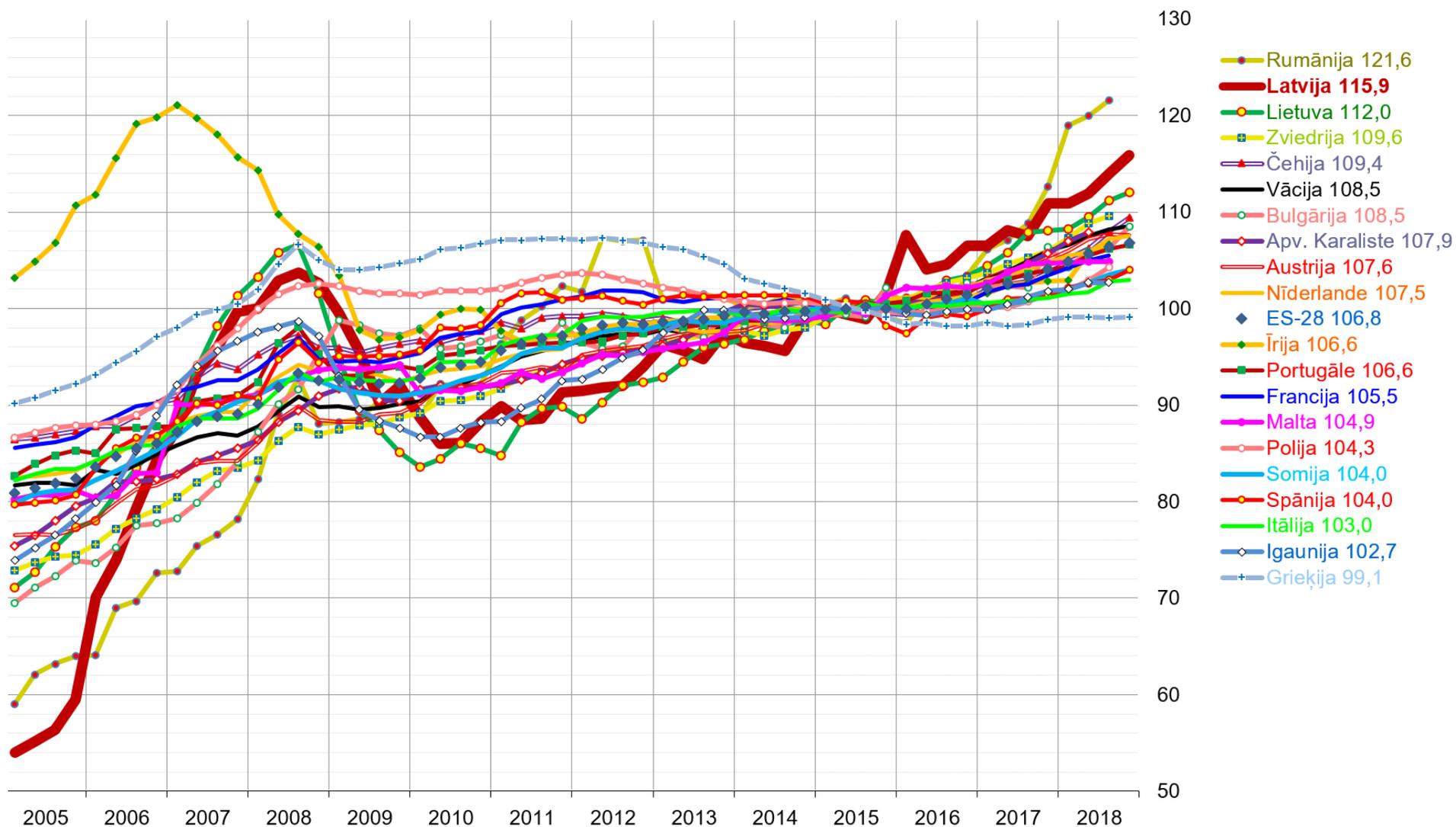

Būvniecības apjoma indeksi, sezonāli un kalendāri izlīdzināti dati

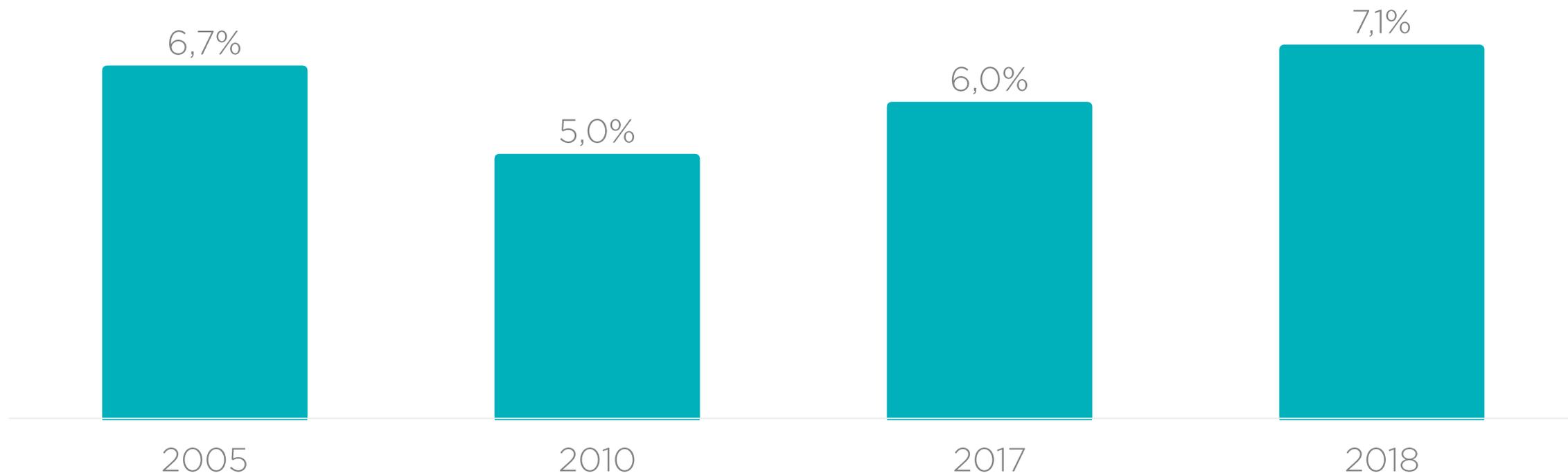
Būvniecība šobrīd aug lielākajā daļā ES valstu

Būvniecības izmaksu indeksi dzīvojamām ēkām, sezonāli un kalendāri izlīdzināti dati

Būvniecības izmaksas aug lielākajā daļā valstu, izņemot Grieķiju

Būvniecības nozares īpatsvars tautsaimniecībā

Būvniecības nozares īpatsvars tautsaimniecībā 2018. gadā pārsniedz 7% robežu (faktiskajās cenās)

Būvniecības produkcijas apjoma izmaiņas

	2016. gadā, salīdzinot ar 2015. gadu	2017. gadā, salīdzinot ar 2016. gadu	2018. gadā, salīdzinot ar 2017. gadu
Kopā	-16,6%	+18,6%	+21,9%
Ēku būvniecība	-11,1%	+22,4%	+25,6%
Inženierbūvniecība	-25,7%	+30,0%	+11,6%

Būvniecības produkcijas apjoms turpina būtiski pieaugt

Darba ņēmēju skaita dinamika 2015-2018. gadā

Vidēji gadā	Valstī	Būvniecības nozarē
2015. gads	793 546	54 467
2016. gads	791 921	51 226
2017. gads	797 606	54 016
2018. gads	813 879	58 338

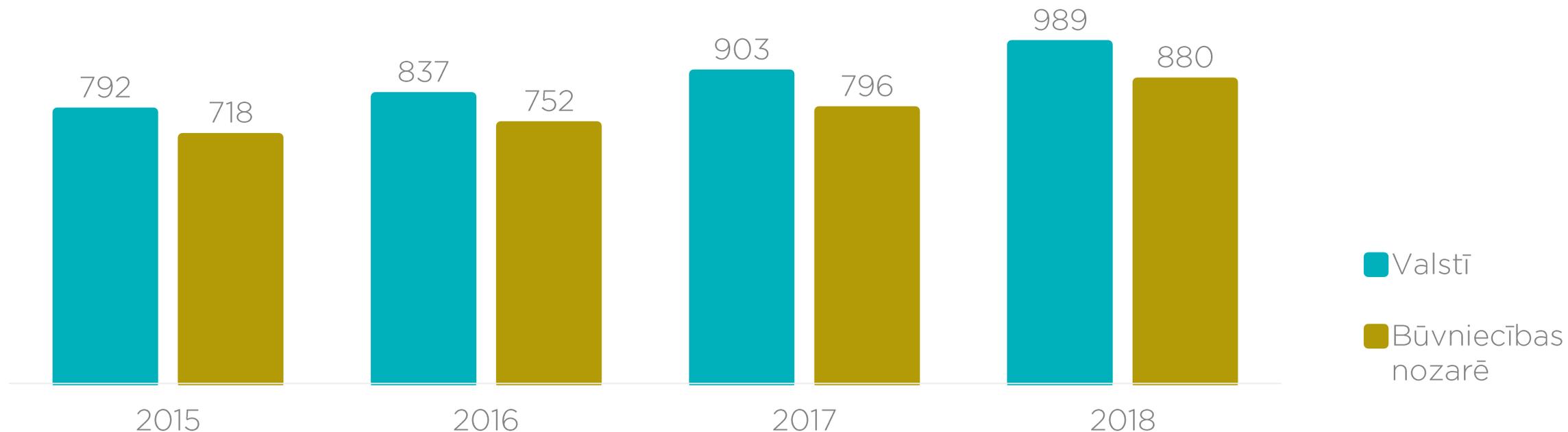
Turpina pieaugt būvniecības nozarē nodarbināto skaits

Nodarbināto sadalījums pēc bruto darba ienākumu apmēra no 2016.-2018. gadam

		alga 0 EUR	mazāki par minimālo algu	minimālā alga EUR	no minimālās algas līdz 700 EUR	no 700 EUR līdz 1400 EUR	Virš 1400 EUR
2018	Valstī	6,0%	16,4%	3,2%	23,7%	33,4%	17,3%
	Būvniecības nozarē	9,6%	21,8%	2,7%	22,3%	28,5%	15,1%
2017	Valstī	6,1%	15,7%	3,6%	28,6%	31,8%	14,2%
	Būvniecības nozarē	9,6%	21,4%	3,5%	26,9%	26,8%	11,8%
2016	Valstī	6,2%	16,9%	3,9%	30,9%	30,0%	12,0%
	Būvniecības nozarē	10,6%	22,1%	3,5%	28,2%	25,3%	10,3%

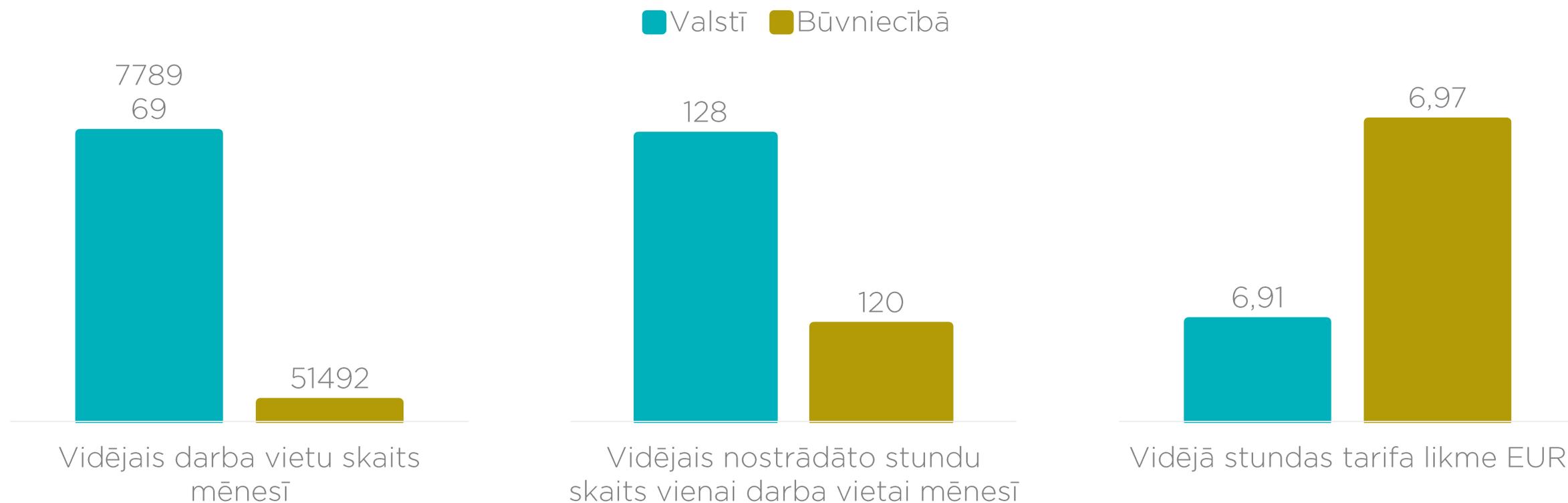
Pieaug darbinieku proporcija,
kas mēnesī nopelna 700 EUR un vairāk

Nodarbināto vidējie mēneša bruto ienākumi EUR no 2015.-2018. gadam

Būvniecības nozarē oficiālais vidējais atalgojums ir mazāks nekā vidējais atalgojums valstī kopumā

Vidējā stundas tarifa likme EUR 2018. gadā

Tomēr vidējā stundas tarifa likme būvniecības nozarē ir mazliet lielākā nekā valstī kopumā

Vidējā stundas tarifa likme EUR 2018. gadā

	Vidējais darba vietu skaits mēnesī	Vidējais nostrādāto stundu skaits vienai darba vietai mēnesī	Vidējā stundas tarifa likme, EUR
Valstī	778 969	128	6,91
Būvniecības nozarē	51 492	120	6,97

Tomēr vidējā stundas tarifa likme būvniecības nozarē ir mazliet lielākā nekā valstī kopumā

Pētījums

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

Pētījuma metodoloģija

Reprezentatīva ~250 Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju un vadošo speciālistu **aptauja**, kas veikta 2019. gada martā par situāciju nozarē 2018. gadā, ko veic “Latvijas Fakti”.

2018. gada situācijas salīdzināšanai ar 2015., 2016. un 2017. gadu izmantoti 2016., 2017. un 2018. gadu sākumā veiktie **pētījumi**: reprezentatīvas ~250 Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju aptaujas par situāciju nozarē konkrētajos gados, ko veic “Latvijas Fakti”.

Ekspertintervijas - situācijas analīzes ar lielo būvniecības uzņēmumu vadītājiem (2019. gada martā), kuriem piemīt ilgstoša pieredze nozarē un aktīvi iesaistās nozares pārstāvniecībā, ar mērķi iegūt plašāku skatījumu uz ēnu ekonomikas problemātiku būvniecības nozarē.

Saturs

- 01 Ēnu ekonomikas apjoms nozarē
- 02 Būtiskās ēnu ekonomikas apjomu veicinošās problēmas Latvijas būvniecības nozarē
- 03 Vērtējums par īstenotajām un uzsāktajām aktivitātēm ēnu ekonomikas mazināšanai Latvijas būvniecības nozarē
- 04 Darbaspēks un publiskie iepirkumi

01

Ēnu ekonomikas apjoms nozārē

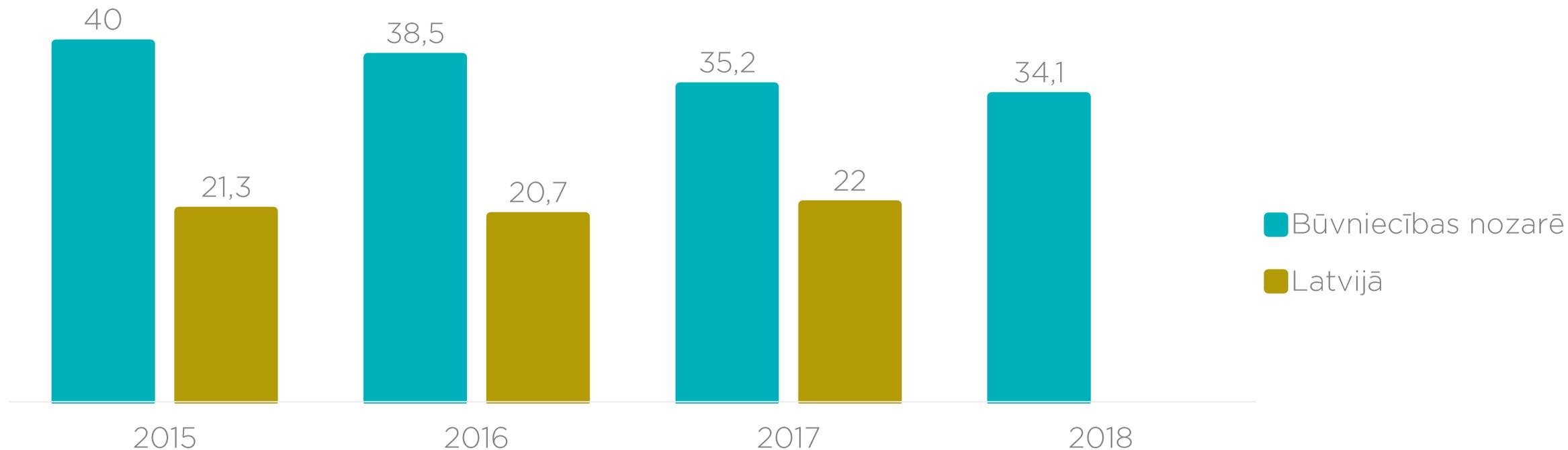
LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

Ēnu ekonomikas apjoms Latvijas būvniecības nozarē (% no IKP)

Ēnu ekonomikas apjoms būvniecības nozarē turpina samazināties

Ēnu ekonomikas īpatsvars tās atsevišķās komponentēs

	Būvniecības nozarē				Latvijā
	2015	2016	2017	2018	2017
Aplokšņu algas (% no faktiski izmaksātās darbinieku algas, vidēji)	36,3%	34,6%	32,1%	28,2%	20,9%
Uzņēmumu ienākumu neuzrādīšana (vidējā ienākumu daļa %, kuru uzņēmumi slēpj no valsts)	31,6%	30,0%	26,7%	27,1%	17,1%
Darbinieku skaita neuzrādīšana (% no attiecīgā gada pārskata gada faktiskā darbinieku skaita, vidēji)	23,3%	20,5%	17,6%	18,8%	7,4%
Neoficiālo maksājumu līmenis, lai 'nokārtotu lietas' (korupcija, % no attiecīgā gada apgorzījuma, vidēji)	17,9%	15,1%	15,5%	16,4%	7,1%

Aplokšņu algas būvniecībā mazinās, kas ir viena no būtiskākajām ēnu ekonomikas komponentēm

“ EKSPERTI: Vai kopumā ēnu ekonomikas situācija būvniecības nozarē gada laikā ir mainījusies?

“Uzlabojumi ir. To var redzēt pēc tā, kam VID pievērš uzmanību. Proti, pie līguma slēgšanas mums kā ģenerāluzņēmējam ir pastiprināti jāseko līdzī apakšuzņēmumu stāvoklim. No vienas puses tas uzliek lielāku slogu, bet no otras – atvieglo no problēmām vēlāk. Atklājas, ka apmēram trešdaļai ir nodokļu parādi vai citas problēmas, kas protams rada operatīvas darbības traucējumus, jo vienlaicīgi visu atrisināt nevar – jāatdala tos, kas ir ļaunprātīgi un kam ir īstermiņa problēmas.”

“Vērojams zināms uzlabojums. Domājams, tas saistīts ar to, ka ir stipri palielinājušies apjomi. Arī darbinieki zina savu cenu un nereti diktē savus noteikumus. Ar pašreizējām algām daudzi nozarē vienkārši neizvēlas saņemt algu aploksnē.”

“Ar visām pārbaudēm un laika uzskaites sistēmas ieviešanu vienkārši ir mazāka iespēja būt ēnās. Situācija kaut kur uzlabojas.”

“ EKSPERTI: Vai kopumā ēnu ekonomikas situācija būvniecības nozarē gada laikā ir mainījusies?

“Sāpīgāk ir tiem uzņēmumiem, kuriem ir ilgtermiņa līgumi. Piemēram, līgums ir noslēgts 2017. gadā par tā laika cenām. Cenas kopš tā laika ir augušas, sevišķi darbaspēka izmaksu pieauguma dēļ. Rezultātā ir ļoti sarežģīti saistības izpildīt. Tas būvniekus piespiež meklēt *optimizācijas risinājumus.*”

“Jaunie projekti ir salīdzinoši labi, bet senākie līgumi velk visu uz leju. Tur ir ieprogrammēta problēma cenu pieauguma dēļ. Lai saglabātu kaut kādu rentabilitāti bieži tiek *skriets pa tukšo.*”

02

Būtiskās ēnu ekonomikas apjomu veicinošās problēmas Latvijas būvniecības nozarē

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

“ EKSPERTI: BIROKRĀTIJA

“Uzsvars uz papīriem un procesu ir lielāks nekā uz rezultātu. Un tā tendence turpinās, tai skaitā, visas ieviestās prasības no kontrolējošajām institūcijām. Piemēram, par grāmatvežiem, personu datu aizsardzību utt. Tas ir administrācijas resurss, kas vērtību nepievieno.”

“Ja kaut kas veicina būvniecības nozares produktivitāti, tad tā ir viesstrādnieku darba efektivitāte un motivācija strādāt. Savukārt, birokrātija visu velk uz leju - dokumentu pieņemšana, atdošana, saskaņojumi, atzinumu saņemšana. Īpaši Rīgā! Ar nepacietību gaidām solīto būvniecības dokumentu elektronizāciju. Kaut vai tas, ka BIS būtu reģistrēti visi būvdarbu žurnāli. Tas noteikti palielinātu tempu.”

“Mums rekords, lai saskaņotu projektu būvvaldē ir gandrīz 2 gadi...”

“ EKSPERTI: KONTROLE

“Diemžēl joprojām bieži no valsts puses ir sodīšana vai draudēšana, bet pretīmnākšana darba atvieglošanai ļoti iztrūkst, ieviešot elektronisko darba uzskaiti un citus uzlabojumus. Gribētos vairāk tādas attiecības kā piedienās līdzvērtīgiem partneriem.”

“Atšķiras starp sektoriem. Piemēram, privātmāju būvniecībā var notikt jebkas. Uz turieni ir pārgājusi laivas tiesa no ēnu ekonomikas. Lielajos objektos ar uzskaites ieviešanu ēnu darbība ir mazinājusies.”

“ EKSPERTI: PROJEKTU KVALITĀTE

“Tajos projektos, kur projekts jau ir gatavs un tiek izsludināti tikai būvdarbu iepirkumi - tie projekti bieži tiešām ir zem katras kritikas. Mums ir 3 projekti, kas ir apstājušies nekvalitatīva tehniskā projekta dēļ. Tas nav normāli, ka projektā, kas ir izgājis tehnisko ekspertīzi, pašam būvniekam ir vēlreiz jāskata, jāpārrēķina, jāatklāj kļūdas, jāpierāda sava taisnība. Mēs arī nevaram uzņemties atbildību un būvēt tā, kā tajā projektā ir noteikts...”

“Projektētāji reizēm ieprojektē visu ko vajag un ko nevajag. Mums ir bijuši gadījumi, kad projektētāji uzliek ļoti neloģiskas prasības, kuras pat nav reāli izpildīt.”

“ EKSPERTI: NENOTEIKTĪBA

“Pagājušajā mēnesī paaugstināja sertificēto speciālistu uzraudzības maksu - klusi un ātri izbīdīja caur Ekonomikas ministriju un paaugstināja par 300%. Absolūti šokējošs gājiens! Šo speciālistu trūkst tāpat, tas tiešām ir sāpīgs trieciens. Un kur ir pamatojums 300% cenu kāpumam? Tās ir milzīgas summas, kas jāsamaksā. Tas liecina par to, ka šajā valstī ir ļoti grūti kaut ko saplānot vai prognozēt.”

“Ļoti labi, ka iet uz priekšu būvniecības dokumentāciju elektronizēšana, bet ir grūti saprast, kad tas notiks un kā. Informācijas plūsma ir lielākā problēma - visi zina, ka kaut kas tiks darīts, bet neviens nezina kad un kā.”

“Jārada ilgtspējīgs rīcības plāns tuvākajiem 10 gadiem, kur atkāpes būtu pieņemamas tikai atsevišķos gadījumos. Pašreiz ir ļoti grūti kaut ko prognozēt, t.sk., nodokļu politikas ziņā.”

“Pie apjomu kāpuma mums kā nozarei paliek aizvien mazāk laika, lai sekotu līdzi un palīdzētu uzlabot būvniecības vidi valstī. Arī, lai kāpinātu produktivitāti. Vienkārši ir daudz darba, un vecās metodes it kā strādā. Produktivitātes ziņā tas diemžēl ir solis atpakaļ.”

03

Vērtējums par īstenotajām un
uzsāktajām aktivitātēm ēnu
ekonomikas mazināšanai Latvijas
būvniecības nozarē

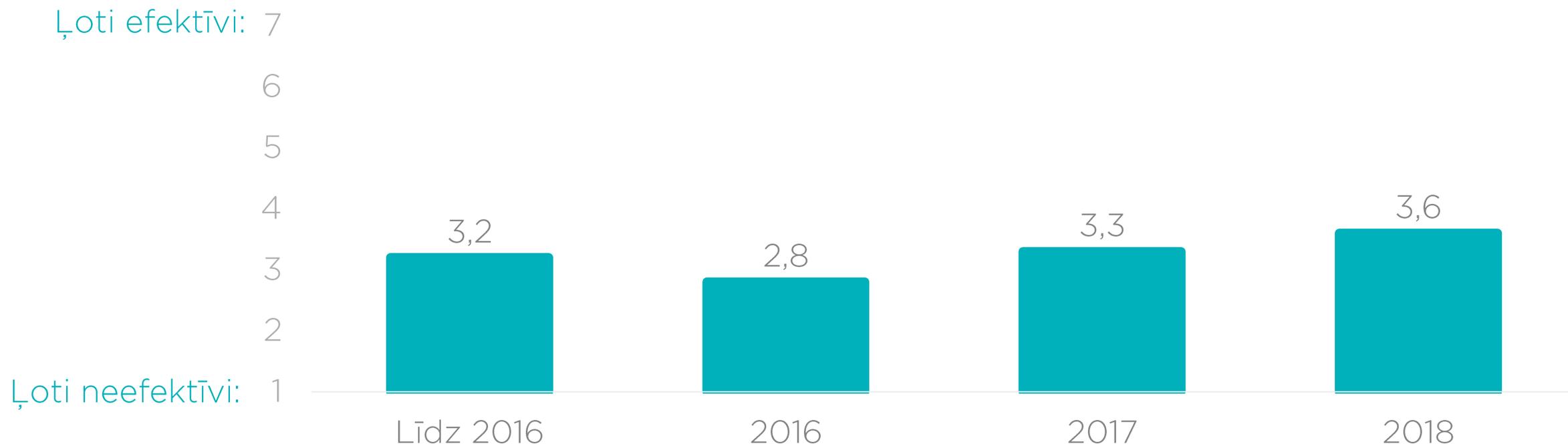
LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

Cik efektīvi bijuši līdz šim ieviestie instrumenti ēnu ekonomikas mazināšanai?

Turpina pieaugt vērtējums par valdības paveikto ēnu ekonomikas mazināšanai

Cik efektīvi politikas veidotāji ir strādājuši 2018. gadā, lai īstenotu šādas iniciatīvas?

Vidējais vērtējums skalā no 1-7, '1' – ļoti neefektīvi, '7' – ļoti efektīvi

	2016	2017	2018
Izstrādāt un ieviest regulējumu par nodarbināto personu elektronisku darba laika uzskaites sistēmu būvobjektā	2,9	3,8	4,4
Veicināt atteikšanos no 'zemākās cenas' principa piemērošanas publiskajos iepirkumos un pāriešanu uz saimnieciskā izdevīguma vērtēšanu	2,9	4,3	4,3
Izstrādāt un ieviest valsts un pašvaldību pasūtījumos būvniecības standarta jeb tipveida līgumus	3,1	4,1	4,2
Izstrādāt un ieviest regulējumu par obligāti noteiktas minimālās algas un stundu likmes piemērošanu atbilstoši būvstrādnieku kategorijām un kvalifikācijai	3,0	3,3	3,7
"Baltā saraksta" uzņēmumu priekšrocību, t.sk. publiskajos iepirkumos, pilnveidošana	2,8	3,6	4,0

“ EKSPERTI: elektroniskā darba laika uzskaite

“Mēs, būvnieki, esam milzīgu darbu un resursus šajā ieguldījuši un visu vajadzīgo darām. Buksē tieši VID un EM puse. Bija sarunāts, ka februārī sniedzam brīvprātīgi datus par janvāri- un bijām tam gatavi, ar norunu, ka VID savlaicīgi izstrādās savu platformu kur mums savlaicīgi būtu piekļuve lai varam datus nodot. Rezultātā 2 nedēļas pirms datu iesniegšanas termiņa atnāca VID informatīva vēstule, bet tehniski nekas nebija sagatavots. Tas nav ne godīgi, ne pareizi un neliecina, ka ejam uz vienu mērķi kopā.”.

“Uzskaita laiku, ko darbinieks pavada būvlaukumā, nevis laiku, ko strādā. Līdz ar to reālītātē virsstundas praktiski nav tik daudz. Būvniecībā pamatā nemaksā par stundām, bet par padarīto darba apjomu. Tā ir tā lielākā neizpratne no kontrolējošo organizāciju puses. Ja mēs maksātu pa stundām, produktivitāte būtu graujoša.”

“Reizēm izskatās, ka tas ir vajadzīgs būvniekiem, nevis valstij. Tas ir attieksmes jautājums!”

“ EKSPERTI: tipveida līgumi

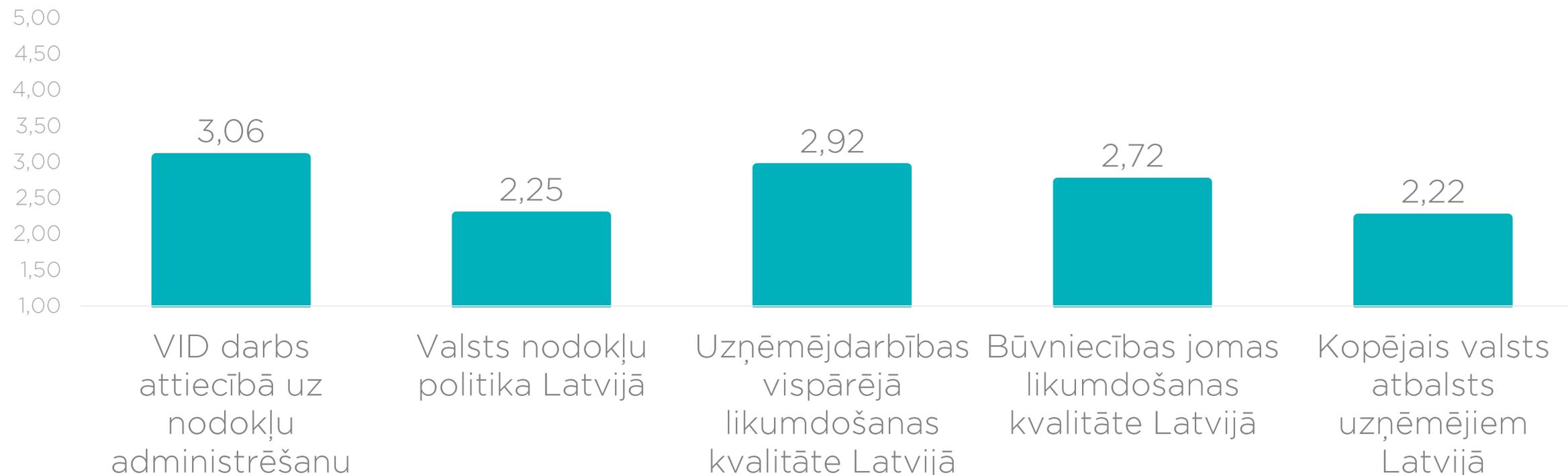
“Kaut kāda virzība šajā ziņā ir bijusi. Pagājušajā gada nogalē gan EM atmeta virzību vienam no starptautiski plaši izplatītiem līguma veidiem - FIDIC. Atzina to par sarežģītu. Dīvaini, jo šis līgums strādā visā pasaulē. Pie tam tas adekvāti sadala visu iesaistīto pušu atbildību, kas ir tas, ko visi vēlas Latvijā panākt.”

“Mēs vēl neesam, kur vajadzētu būt, bet dialogs notiek. Patreiz gan ir pieeja, ka visus riskus uzliek būvnieka pusē un tas var novest tik tālu, ka kompānijas vienkārši nepieteiksies konkursiem. Vajadzētu meklēt jēdzīgu vidusceļu.”

“Ar tipveida līgumiem mēs maļamies. Esam divus soļus uz priekšu, tad vienu atpakaļ.”

Faktori kas var veicināt iesaisti ēnu ekonomikā

Vidējais vērtējums skalā no 1-5, '1' – ļoti neapmierināti, '5' – ļoti apmierināti

Būvnieki ir nedaudz vairāk apmierināti ar VID, kā ar citiem faktoriem, kas var veicināt iesaisti ēnu ekonomikā

Varbūtība tikt pieķertam...

Varbūtība tikt
"pieķertam", ja
kompānija neuzrāda
ieņēmumus (peļņu)

53,73%

Varbūtība tikt
"pieķertam", ja
kompānija neuzrāda
darbinieku skaitu

56,15%

Varbūtība tikt
"pieķertam", ja
kompānija neuzrāda
savu darbinieku algu

53,24%

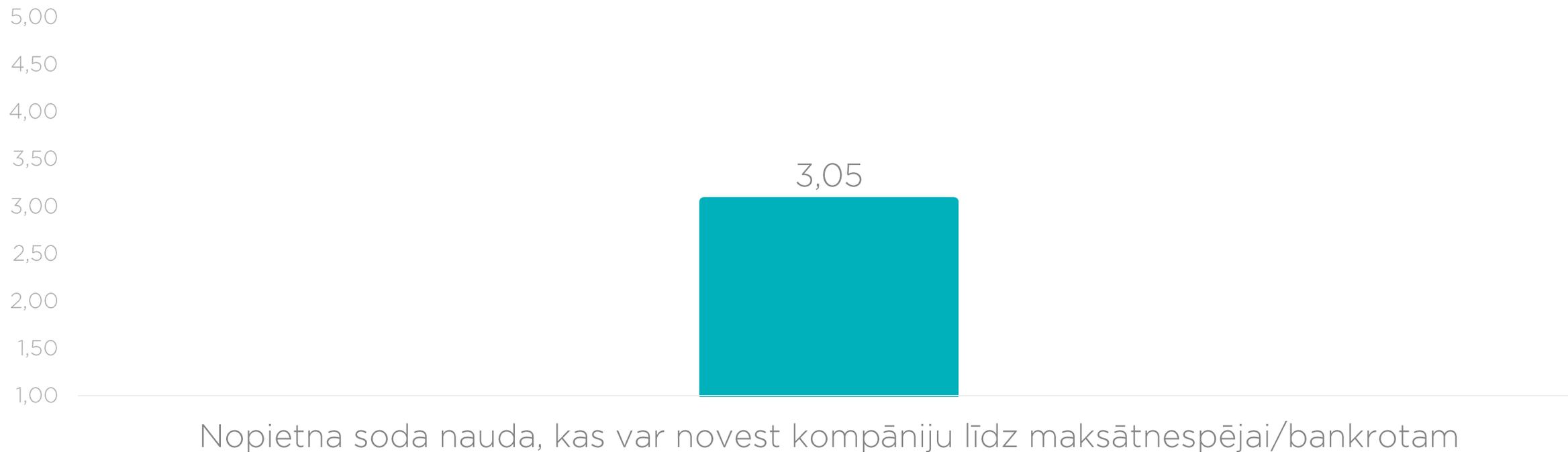
Varbūtība tikt
"pieķertam", ja
kompānija veic
neoficiālus maksājumus,
lai "nokārtotu lietas"

44,99%

Varbūtība tikt pieķertam izvairoties no nodokļiem: 50/50

Sekas tiekot pieķertam...

Vidējais rādītājs skalā no 1-5, '1' – nekas nopietns, '5' – kompānija spiesta pārtraukt darbību

Sekas tiekot pieķertam izvairoties no nodokļu nemaksāšanas: samērā bargas

04

Darbaspēks un publiskie iepirkumi

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

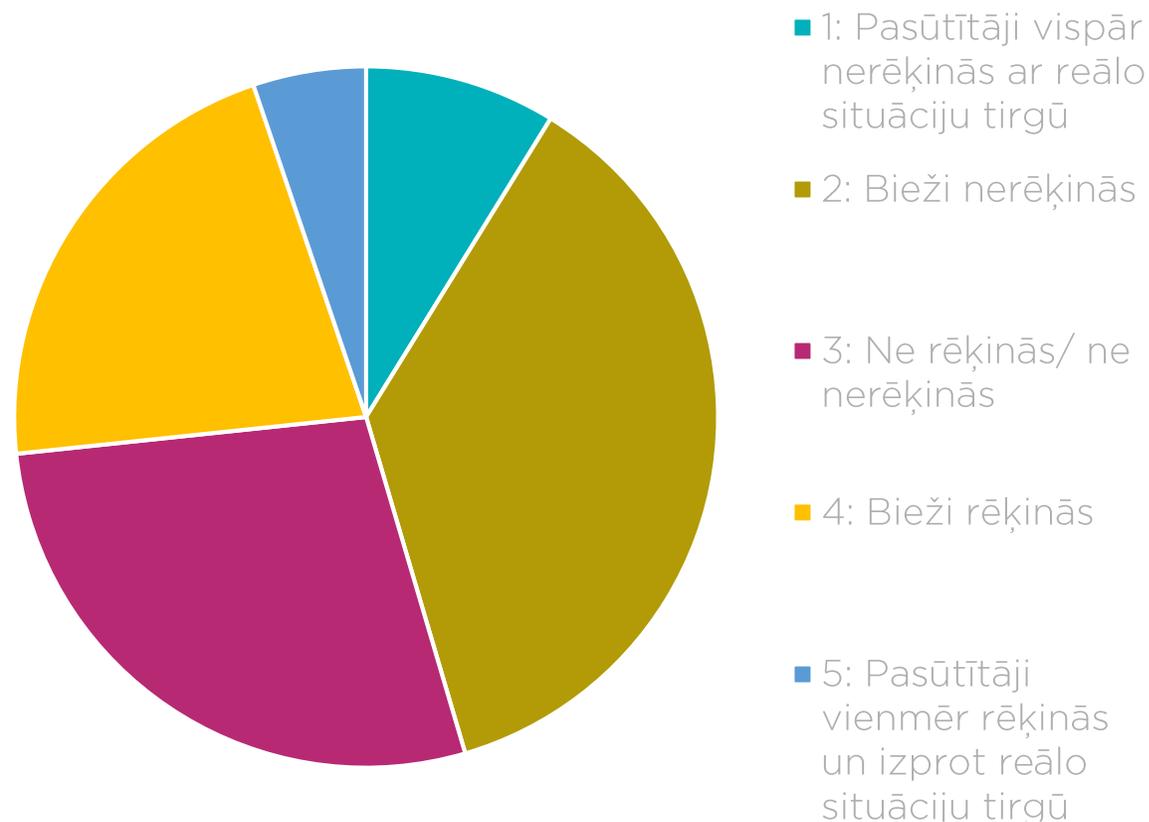
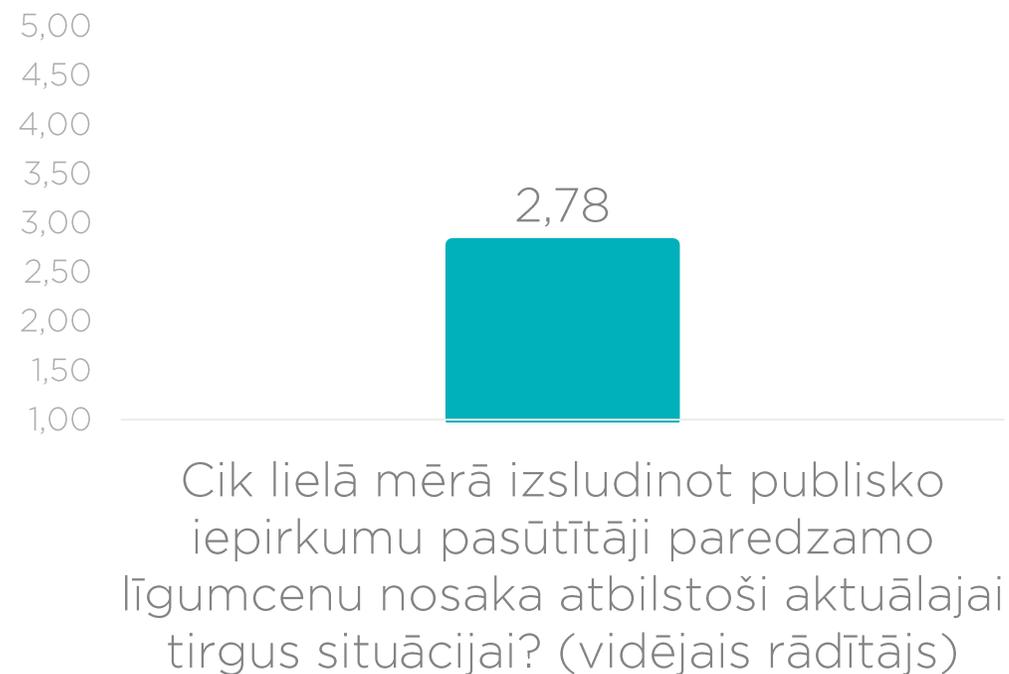
DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

Vai izsludinot iepirkumu pasūtītāji rēķinās ar reālo cenu?

Vidējais vērtējums skalā 1-5 un rezultātu procentuāls sadalījums

Zemākajai cenai kā vienīgajam kritērijam publiskajos iepirkumos ir negatīva ietekme gan uz godīgu konkurenci, gan iesaisti ēnu ekonomikā

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNĒRĪBA

DROŠĪBA
KVALITĀTE
ILGTSPĒJA

BASE

SSE RIGA

Dr. Arnis
Sauka

arnis.sauka@
sseriga.edu

DROŠĪBA KVALITĀTE ILGTSPĒJA

